

From Functionalism to Embodiment in Philosophy of Mind

Tohid Hadinejad ¹ | Mahdi Behniafar²

¹ Corresponding Author, MA of Philosophy, Allameh Tabataba'i University, Iran. E-Mail: hadinejadtohid@gmail.com

² Assistant Professor of Philosophy Department, Allameh Tabataba'i University, Iran. E-mail: behniafar@atu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 20 Desember 2021

Received in revised form 6
February 2022

Accepted 9 February 2022

Published online 13 August
2023

Keywords:

embodiment, perception-motor
system, conceptual system,
metaphor, symbolic
representations.

ABSTRACT

In recent decades, Functionalism has become a standard approach towards philosophy of mind and cognitive science, Functionalism is inspired by computer science and against prior theories about mind. Functionalism takes mind as a processor and body as a provider of raw data for this processor. Mind with the help of mental algorithms translates perceptual data to symbolic representations as concepts of objects and events. According to some philosophers, this leads to problems like the problem of meaning. In this paper, with an analytical approach, Embodiment is proposed as a solution to these problems. According to Embodied Mind, regarding the body as a mere machine is the root of all problems in Functionalism. Embodied mind is consisting of three parts: 1. Perception-Motor system which presents meaningful perception of objects and events to the mind. 2. Conceptualization system which unites information provided by perception-motor system. 3. Metaphors, processes in mind, which enable us to think and talk about everyday and mathematical concepts and meta-language. These are processes, mainly unconscious, in mind for understanding concepts. Embodied Mind rejects the idea of body as mere machine and mind as a brain processes. It also rejects symbolic representations as concepts. Concepts are simulators of objects and events, rooting in interaction between body and the world. Human as an Embodied Being exist in the world and interact with it and this is what makes sense of concepts in mind.

Cite this article: Hadinejad, T. & Behniafar, M. (2023). From Functionalism to Embodiment in Philosophy of Mind. *Journal of Philosophical Investigations*, 17(43), 153-175. <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.49508.3084>

© The Author(s).

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.49508.3084>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

The world of science has been drastically changed since the advent of computer era. This has also affected the way humans think and study themselves, including their mind. Cognitive science is one the most influenced scientific fields that has adjust its approach to benefit computer-based theories of mind.

Functionalism in general and Computationalism specially are theories that use analogy between human's mind and computer to explain different aspects and states of human mind, including thinking, usage of language and mental states. In these approaches, human mind is a software that controls the body as its hardware. What we call mind is constituted by mental functions that follow a general instruction or language to create specific mental states and activities. Body, on the other hand, is just a causal tool to make these states and activities possible to go beyond its boundaries. What we call mind, in other words, are just brain activities. In order to study humans' mind, we only need to study human brain and its functionality. However, these approaches in philosophy and cognitive science have never gone unchecked

Embodiment is one the theories that strongly criticized these approaches. Lawrence Shapiro, George Lakoff and Lawrence W. Barsalou are pioneer figures belonging to this recently developed approach against functionalism. They argue that not only human body has a great influence on human mind but also an important part of mental states and activities like language and visual information are formed and constituted, to a high degree, based on human's body and his environment. Unifying *investigations* of embodied cognition is the idea that the body or the body's interactions with the environment constitute or contribute to cognition in ways that require a new framework for its investigation. Cognitive science calls this entire philosophical worldview into serious question on empirical grounds. Mind arises from the nature of our brains, bodies, and bodily experiences, which include the environment in which they are placed. It means that our cognition isn't confined to our cortices. It is a theory that many cognitive events and processes of humans, and perhaps other living beings, are formed with the help of aspects of his whole body. Sensory and motor systems, which conduct human interactions with the world like walking, seeing and touching, are seen as fundamentally integrated with cognitive processing. The cognitive features include high-level mental constructs (such as concepts and categories) and performance on various cognitive tasks (such as reasoning or judgment).

Historically, we can argue that functionalism belongs to René Descartes' view about human's mind that confines it to an isolated state departed from human's body. To be sure, cognitive scientists weren't dualists like Descartes – they didn't actually believe that the mind was physically separate from the body. However, via theories like universal language and symbolic representations they undermined humans' body constitutional agency to the most extreme degrees. Embodiment, on the other hand, belongs to the legacy of Continental philosophers like Heidegger and Maurice Merleau-Ponty. According to Merleau-Ponty, there is no hard separation between bodily conduct

and intelligent conduct; rather, there is a unity of behavior that expresses the intentionality and hence the meaning of this conduct. In *Phenomenology of Perception*, Merleau-Ponty wrote, “Inside and outside are inseparable. The world is wholly inside and I am wholly outside myself”.

To sum it up, this work asserts that self and perception are, at least partly, encompassed in a physical body. We can see this in many embodied cognition philosophers and scientist. Lakoff and Johnson, for example, in *Metaphors We Live By* argues that metaphor is a tool that enables people to use what they know about their direct physical and social experiences to understand more abstract things like work, time, mental activity and feelings. Conceptual metaphors are seen in language in our everyday lives. Conceptual metaphors shape not just our communication, but also shape the way we think and act. Barsalou also states that cognition relies on different components of the overall environment, which determine and influence human actions. The conceptual system is composed of organized knowledge regarding different aspects of the world. There is a long-standing debate within philosophy and psychology on the question whether concepts are abstract mental entities or based on reactivation of sensory and motor representations. In this study, We see how different aspects of functionalism and computational approach toward human’s mind lack consistency and how with body out of picture we are incapable to propose a wholly accountable theory about mind. Language and specially concepts that we think about them are totally affected and constituted via human body and its experience in its environment. We will see that even the most abstract concepts are formed via human interactives with the world. Different sources of evidence from behavioral psychology and neuropsychology support the view that concepts are represented in the sensory and motor systems. We attempt an integration of embodied mind holistic view, theories about sensory motors and metaphors along with discussion about embodied processes in relation to cognitive science and philosophy of mind

گذار از رویکرد کارکردگرا در فلسفه ذهن به رویکرد بدن‌مند

توحید هادی‌نژاد^۱ | مهدی بهنیافار^۲

^۱ (مسئول نویسنده) دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه، دانشگاه علامه طباطبائی، ایران. رایانامه: hadinejadtahid@gmail.com

^۲ استادیار گروه فلسفه، دانشگاه علامه طباطبائی، ایران. رایانامه: behniafar@atu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

رویکرد «کارکردگرا» رویکردی معیار در دهه‌های اخیر در فلسفه ذهن و علوم شناختی است که با الهام از علوم کامپیوتر و در مقابل انتقادهای وارد بر نظریات پیشین شکل گرفت و مغز را سامانه پردازشگری می‌داند که داده‌های حاصل از اشیاء و رویدادها را دریافت و به کمک مفاهیم پیشینی ذهن انسان، آنها را در قالب علائم و نمادهایی با کارکرد بازنمایانه ترجمه و ذخیره می‌کند؛ اما این رویکرد به لحاظ فلسفی با مشکلاتی همچون توجیه معناداری مفاهیم روبه‌روست. این مقاله با نگاهی تحلیلی می‌کوشد رویکرد «بدن‌مند» را به عنوان رویکردی جایگزین ناظر به حل این مشکلات ارائه کند. نگاه بدن‌مند، مشکلات کارکردگرایی را ناشی از نگاهی ماشینی‌وار، منفعل و فرمان‌بر آن به بدن می‌داند و به جای آن، ذهن بدن‌مند را با سه جزء معرفی می‌کند: ۱. سامانه «ادراکی-حرکتی» که به نوعی حضور مابازائی از اشیای خارجی را در ذهن معنادار می‌سازد؛ ۲. سامانه «مفهوم‌سازی» که اطلاعات حاصل از سامانه ادراکی-حرکتی را به هم مرتبط و متحد می‌سازد. ۳. فرایند «ساخت استعاره»هایی که حاصل سامانه مفهوم‌سازی هستند و در زبان روزمره، فرازبان و مفاهیم ریاضی به وفور دیده می‌شوند. این سه فرایند شناختی ذهن ما اغلب ناآگاهانه‌اند. نشان داده‌ایم که نگاه بدن‌مند به ذهن، آن را به مغز فرو نمی‌کاهد، بدن را صرفاً سخت‌افزاری فرمان‌بر و مغز را فرمانده و پردازشگر داده‌های ادراکی نمی‌بیند و مفاهیم را هم نه بازنمایی‌های نمادین از جهان بلکه شبیه‌سازهایی ذهنی از کیفیات حاصل از «تعامل بدن با جهان» می‌بیند. انسان (با تمام جنبه‌های وجودی‌اش) موجودی «در جهان» است و به عنوان «بخشی از جهان» با پیرامون خود در تعامل است و شکل‌گیری هر معنایی در ذهن محصول همین تعامل است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۵/۲۲

کلیدواژه‌ها:

بدن‌مندی، سامانه ادراکی-حرکتی، سامانه مفهومی، استعاره‌ها، بازنمایی‌های نمادین.

استناد: هادی‌نژاد، توحید و بهنیافار، مهدی. (۱۴۰۱). گذار از رویکرد کارکردگرا در فلسفه ذهن به رویکرد بدن‌مند، ۱۱۷(۴۳): ۱۵۳-۱۷۵.

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.49508.3084>

ناشر: دانشگاه تبریز.

© نویسندگان.

مقدمه

مفاهیم مجموعه اطلاعاتی هستند که شناسا درباره موضوع شناسایی خود در اختیار دارد که سازه‌های^۱ افکار انسان را تشکیل می‌دهند (مارگولیس و لورنس^۲، ۱۹۹۹، ۱). چپستی و چگونگی شکل‌گیری مفاهیم و معانی در ذهن از سؤالات قدیمی بشر بوده است. در فلسفه ذهن و علوم‌شناختی، ذات‌گرایی^۳ و تجربه‌گرایی^۴ دو رویکرد کلاسیک درباره شیوه شناخت ما از مفاهیم هستند. در نگاه ذات‌گرایانی همچون فودور^۵، لورنس و مارگولیس ما هنگام تولد دارای مفاهیمی پیشینی^۶ (مستقل از تجربه) هستیم که این مفاهیم با کمک دستور زبانی همگانی^۷ (موجود در اغلب انسان‌ها) شناخت و تجربیات ما را می‌سازند. همان‌طور که خواهیم دید از نظر ذات‌گرایان این مفاهیم پیشینی هستند که قوام‌بخش مفاهیم جدید یعنی شکل‌دهنده ساختار، ماهیت و معناداری آن‌ها هستند و داده‌های حاصل از جهان خارج از مغز (ذهن) انسان صرفاً علت‌هایی هستند که در چهارچوب مفاهیم پیشینی و دستور زبان همگانی به شکل‌گیری مفاهیم جدید منجر می‌شوند (فودور، ۱۹۷۵، ۱۹۸۱؛ مارگولیس، ۲۰۰۷). به این ترتیب مفاهیم پیشینی، شرط ضروری ایجاد مفاهیم جدید هستند. در مقابل تجربه‌گرایان بر این باورند که تمام مفاهیم و معانی ذهن به نحو پسینی^۸ و از طریق تجربه به دست می‌آیند.

رویکرد سوم در علوم‌شناختی که امروزه نگاه معیار به ذهن است و عمیقاً در ذات‌گرایی ریشه دارد، کارکردگرایی^۹ است که ضمن رد تجربه‌گرایی به‌نوعی از دستور زبان همگانی و مفاهیم پیشینی اولیه قائل است؛ ضمن اینکه آنچه مفاهیم ذهنی می‌نامیم؛ یعنی ماهیت مفاهیم را به بازنمایی‌های نمادین^{۱۰} از اشیاء و رویدادها تعبیر می‌کند. برای آنکه ذهن بتواند درکی از امور و اشیای جهان داشته باشد، باید آنچه تجربه می‌کند از طریق دستور زبان همگانی به زبان فکر ترجمه شود؛ یعنی در قالبی قرار بگیرد که الگوریتم‌های^{۱۱} دستور زبان همگانی بتواند بر روی آن‌ها کار انجام دهد. فرایند ترجمه در واقع معنا کردن داده‌های جدید حاصل از بدن به مفاهیم پیشینی است. بدین ترتیب است که اشیاء و رویدادها برای ما معنادار می‌شوند.

با این حال هر سه رویکرد تجربه‌گرا، ذات‌گرا و کارکردگرا با انتقادهایی جدی روبرو هستند. تجربه‌گرایان علاوه بر اینکه در توجیه استعداد خلاقیت زبانی مشکل جدی دارند، برای توجیه وجود مفاهیم انتزاعی^{۱۲} در ذهن با بن‌بست‌هایی روبرو هستند. از سوی دیگر، ذات‌گرایان با پیشینی دانستن مفاهیم خود را دچار مشکل کرده‌اند و کارکردگرایان چنان‌که خواهیم دید با پذیرش مفاهیم به‌عنوان

¹ structures

² Stephen Laurence and Eric Margolis

³ nativism

⁴ empiricism

⁵ Jerry Fodor

⁶ native

⁷ universal grammar

⁸ empirical

⁹ functionalism

^{۱۰} symbolic representation در اینجا برای جلوگیری از سوءتفاهم خواننده فارسی زبان ترجمه مستقیم symbolic representation یعنی بازنمای نمادین

استفاده شده است. با این حال یک جایگزین دیگر برای این عبارت نمادهای بازنا است.

¹¹ Algorithms

¹² abstract

بازنمایی‌های نمادین و غیرکیفی^۱ در توجیه معناداری مفاهیم و همچنین برخی پدیده‌های رفتاری همچون عادات رفتاری^۲ و یادآوری خاطرات کیفی با چالش‌های زیادی روبه‌رو هستند.

در اینجا کوشیده‌ایم تا میان دستاوردهای این فلاسفه و دانشمندان ارتباطی ایجاد کنیم و در پرتو رویکرد بدن‌مند به ذهن به این پرسش بپردازیم که چگونه ما از اشیاء و رویدادها مفاهیم و معانی‌ای در ذهن داریم و ماهیت این مفاهیم چیست. در ابتدا سامانه ادراکی-حرکتی^۳ برگرفته از سامانه ادراکی بارسالو^۴ که شاپیرو^۵ نیز در سال‌های اخیر تلاش بسیاری برای توسعه آن داشته است، معرفی می‌شود تا نشان دهیم که ادراکات ما از اشیاء از همان ابتدا معنادار هستند. سپس با متحد کردن سامانه ادراکی-حرکتی، با عناصر سامانه مفهومی که توسط دانشمندانی چون بیر^۶ و دامازیو^۷ توسعه یافته است-که عبارت‌اند از مناطق همگرا، شبیه‌سازی و شبیه‌سازها- نشان می‌دهیم که آنچه مفهوم می‌نامیم چگونه ایجاد می‌شود. در این سامانه مفاهیم را با شبیه‌سازها برابر می‌گیریم. در نهایت فرایند طرح‌شده از سوی لیکاف^۸ و جانسون^۹-فرایند استعاره‌سازی- به عنوان کارکردی از این سامانه مفهوم‌سازی معرفی می‌شود. بدین ترتیب علاوه بر پاسخ به انتقادهای مطرح شده علیه رویکردهای پیشین، دیدگاه جدیدی برای درک چیستی، ساختار و معناداری مفاهیم مطرح می‌شود. این دیدگاه جدید نشان می‌دهد که چطور تعامل بدن انسان با جهان و حیث وجود انسان در جهان دلیل معناداری مفاهیم، زبان و ذهن است. در بخش اول این مقاله به دو رویکرد تجربه‌گرایی و ذات‌گرایی و نقدهای وارد بر این دو پرداخته‌ایم. سپس بر راه‌حل کارکردگرایان برای پاسخ به این انتقادات تمرکز خواهیم کرد. کارکردگرایان به طور کلی مفاهیم را بازنمایی‌های نمادین می‌دانند که این امر مشکلاتی را پدید می‌آورد. در بخش دوم سامانه ادراکی-حرکتی^{۱۰} معرفی می‌شود. همچنین در این بخش عناصر سامانه مفهومی انسان و ارتباط آن با سامانه ادراکی-حرکتی معرفی می‌شود. در بخش سوم هم فرایند استعاره‌سازی بیان و تحلیل می‌شود و می‌بینیم که این فرایند که بخشی از سامانه مفهومی بدن‌مند انسان است در زبان روزمره بسیار به کار می‌رود.

پیشینه پژوهش

نگاه بدن‌مند به وجود آگاهی در انسان از جهتی در مقابل دتالیسم دکارتی در باب انسان است که عملاً بدن را صرفاً ماشینی در کنار ذهن می‌دانست. بدن‌مندی اگرچه در نظریات فیلسوفانی چون هیدگر و مرلوپوتتی و در پدیدارشناسی هم ریشه دارد؛ اما بیشترین تمرکز

^۱ amodal

^۲ در اینجا منظور مجموعه رفتارهایی است که در واکنش به یک سری از محرک‌های ذهنی یا خارجی به صورت غیراختیاری ایجاد می‌شوند و به یک سری از نشانه‌های محیطی حساس هستند؛ مثلاً هنگامی که فردی وارد خانه می‌شود بدون آگاهی کفش خود را در می‌آورد، یا هنگام خارج شدن از خانه بدون فکر کردن در خانه را قفل می‌کند.

^۳ perception-motor system

^۴ Lawrence W. Barsalou

^۵ Lawrence Shapiro

^۶ Randy Beer

^۷ Antonio Damasio

^۸ George Lakoff

^۹ Mark Johnson

^{۱۰} motor-perception system

فلاسفه و دانشمندان آن همچون اندی کلارک^۱، ریمون گیبز^۲، گولیمو^۳، لیکاف و جانسون بر توسعه فلسفه ذهن و علوم‌شناختی با رویکرد تحلیلی در چهارچوب بدن‌مند قرار می‌گیرد. از میان ایشان لیکاف و جانسون نشان داده‌اند که بسیاری از اصطلاحات زبانی در واقع استعاره‌هایی هستند که از تعامل بدن با جهان حاصل شده‌اند و تا آنجا پیش رفته‌اند که بدن‌مندی را یکی از خاستگاه‌های مهم زبان معرفی کنند. با این حال هیچ‌یک از این تحقیقات به ارتباط این چهارچوب جدید با رویکرد کارکردگرا - به‌عنوان رویکرد معیار در علوم‌شناختی و فلسفه ذهن - و نقد آن توجه چندانی نداشته‌اند؛ اما آثاری همچون «تجسم ذهن»^۴ و «شناخت بدن‌مند»^۵ از شاپیرو را باید از آنها جدا کرد چون او در این آثار استدلال می‌کند که رویکرد بدن‌مند به‌عنوان نظریه‌ای در باب معناداری را می‌توان چنان تبیین کرد که فاقد کاستی‌های رویکرد کارکردگرا به‌ویژه در حوزه معناداری باشد و در عین حال فرایند بدن‌مند تولید استعاری اصطلاحات و مفاهیم زبانی را به‌عنوان بخشی از نظریه بدن‌مندی در خود جای می‌دهد و آن را همچون یک نظریه در باب معنا توسعه می‌دهد (شاپیرو، ۲۰۰۴، ۲۰۰۵، ۲۰۱۱).

توجه داریم که اندیشمندانی چون ویلر^۶، برادون و جکسون^۷ در مقابل نقدهای وارد بر کارکردگرایی نظریه خود را چنان تغییر دادند تا بدن و جهان را نیز شامل شود و آن را کارکردگرایی توسعه‌یافته^۸ نامیدند؛ اصطلاحی که اولین بار کلارک آن را به‌کار برد (وییلر، ۲۰۱۱، ۱). بنا به تعریف، «کارکردنگاری در فلسفه ذهن ادعایی است متافیزیکی مبنی بر این که حالت‌های ذهنی در ارتباط با تأثیری که جهان بر آن‌ها دارد، تأثیری که آن‌ها بر یکدیگر دارند و تأثیری که آن‌ها بر جهان دارند، به وجود می‌آیند» (برادون و جکسون، ۲۰۰۷، ۴۴-۴۸). به نظر ایشان کارکردگرایی توسعه‌یافته در آزمایش ذهنی اتاق چینی جان سرل^۹ کل فضای آزمایش و نه فقط اتاق را برابر با ذهن در نظر می‌گیرد. بدین ترتیب آنچه ذهن می‌نامیم عبارت است از تعامل کارکردی میان مغز، بدن و جهان به همین دلیل نیز آن را کارکردگرایی توسعه‌یافته نامیده‌اند. همچنین آنها کارکردگرایی توسعه‌یافته را هماهنگ با نظریه فرگشت در زیست‌شناسی می‌دانند (وییلر، ۲۰۱۱، ۶)؛ اما همچنان برخی چالش‌ها باقی است و کارکردگرایی توسعه‌یافته باز با نقدهایی در باب معنا و تبیین معناداری مفاهیم به صورت بازنمایی‌های نمادین روبه‌روست.

به این ترتیب تمرکز این مقاله بر توسعه رویکرد بدن‌مند در علوم‌شناختی در مقابل رویکرد کارکردگرا برای خروج از بن‌بست‌های فلسفی پیش روی کارکردگرایی است. در خلال بحث هم خواهیم دید که اگرچه تولید استعاری و بدن‌مند اصطلاحات زبان در ادبیات این حوزه بر اصطلاحات زبان انگلیسی متمرکز است اما آنچه در اجزای سه گانه ذهن بدن‌مند، فرایند استعاره‌سازی خوانده می‌شود و

¹ Andy Clark

² Raymond W. Gibbs Jr.

³ T. Gomila

⁴ Mind Incarnate

⁵ Embodied Cognition

⁶ Michael Wheeler

⁷ David Braddon-Mitchell & Frank Jackson

⁸ extended functionalism

⁹ John Searl

بخشی از سامانه مفهوم‌سازی است، در اصطلاحات زبان فارسی نیز قابل ره‌گیری است. لذا رویکرد بدن‌مند به مفاهیم و معانی و نیز فرایند استعاره‌سازی در این مقاله با نگاهی چندزبانه بررسی شده است.

۱. نقد سه رویکرد اصلی در پیدایش و ساختار «مفاهیم»

۱-۱. کلاسیک: تجربه‌گرایی

آیا ما هنگام تولد دارای مفاهیمی پیشینی هستیم که بنیان شناخت ما را می‌سازند یا همچون لوحی سفید تمام محتوای ذهن بعد از تولد ایجاد می‌شود؟ تجربه‌گرایان سنتی مانند لاک و هیوم بر این باور بودند که تمام مفاهیم از طریق حواس انسان و از تجربه حاصل می‌شوند. به نظر ایشان، مفاهیم نسخه‌هایی از بازنمایی‌های حسی هستند و مفاهیم انتزاعی و غیرحسی از ترکیب مفاهیم تجربی ایجاد می‌شوند. همین مسئله باعث می‌شد که تجربه‌گرایان مفاهیمی که منشأ تجربی نداشتند را رد کنند (آیر، ۱۹۵۹، ۱۰۸). به باور آن‌ها مفاهیم پیشینی اساساً بی‌معنا هستند.

امروزه نسخهٔ تکامل‌یافته‌تر این نظریه در حال مطالعه است. پرینز^۱ مدعی است که «تمام مفاهیم انسانی نسخه‌ها یا ترکیبی از بازنمایی‌های ادراکی هستند» (پرینز، ۲۰۰۲، ۱۰۹). با این حال، یکی از چالش‌های روبه‌روی این نظریه چگونگی درک و کاربرد مفاهیم انتزاعی است. توضیح این مطلب که چه‌طور انسانی که تنها از طریق بازنمایی‌های ادراکی^۲ و صرف تجربهٔ حسی مفاهیم را دریافت می‌کند، فهمی از دموکراسی، خوبی، یا عدد ۱۹ دارد بسیار سخت است (آدامز و کمپل، ۱۹۹۹، ۶۱۰). مشکل دیگر این نظریه درک ما از مفاهیم منطقی است. اگر بازنمایی‌های ادراکی مبنای ادراک مفاهیم هستند، چطور می‌توانیم از نمادهای منطقی سر در بیاوریم؟ پرینز در پاسخ به این انتقاد مدعی است که مفاهیم منطقی، عملکردی^۳ هستند نه بازنمایانه. نتیجه این سخن این می‌شود که افکار خالی از صورت‌های منطقی^۴ باشند؛ که باعث می‌شود ادعا کنیم که نمی‌توان افکاری را که از نظر منطقی مشابه هستند از هم تفکیک دهیم، در صورتی که انسان چنین توانایی را دارد (فودور، ۲۰۰۳، ۷۵-۵۶). از سوی دیگر با صرف تجربی خواندن مفاهیم مشکل می‌توان استعداد انسان در بازتولید مفاهیم جدید را توجیه کرد. چراکه طبق این نظریه مفاهیم باید محدود به تجربیات ما باشند و تجربیات انسانی محدود است و نمی‌تواند توانایی ما در تولید مفاهیم بسیار را توجیه کند.

۱-۲. کلاسیک: ذات‌گرایی

نوام چامسکی^۵ از این مطلب که کودکان با وجود مواجههٔ بسیار محدود با ساختار زبان به راحتی زبان را یاد می‌گیرند، نتیجه گرفت که کودک برای آنکه بتواند چنین کند باید در ذهنش امور بنیادی پیشینی داشته باشد. به نظر وی این امور بنیادین ریشه در قواعدی ذاتی

¹ Jesse Prinz

² perceptual representations

³ operational

⁴ logical forms

⁵ Noam Chomsky

یعنی یک «دستور زبان همگانی» دارند که مبنای تمام زبان‌های طبیعی رایج بین انسان‌ها است (چامسکی، ۱۹۶۷، ۲-۱۱). بیان دستور زبان همگانی مقدمه‌ای مهم برای گرایش برخی از متفکران به درونی^۱ (مستقل از تجربه) دانستن مفاهیم بود. فودور یکی از مهم‌ترین هواداران ذات‌گرایی است. او در دوره نخست فکر خویش تقریباً تمام مفاهیم را ذاتی می‌دانست. به عقیده او در فرایند یادگیری مفاهیم مفروضاتی داریم که اگر درست بیان شوند دقیقاً همان مفاهیمی را مفروض گرفته‌اند که قرار است یاد گرفته شوند؛ بنابراین مفاهیم باید به صورت پیشینی در اختیار فرد باشند تا یادگیری صورت بگیرد. وی نتیجه گرفت که مفاهیم اصلاً آموختنی نیستند (فودور، ۱۹۷۵، ۱۹۸۱). این نظریه بسیار شبیه نظریه پیشینی‌بودن مفاهیم ریاضی نزد افلاطون است. بر این نظریه ابتدایی فودور (ذات‌گرایی افراطی) که تمام مفاهیم را پیشینی می‌دانست، نقدهای بسیاری وارد شد. مثلاً چه طور می‌توان توقع داشت که ما از مفاهیمی مانند چتر نجات یا قرص جوشان درکی پیشینی داشته باشیم. مسئله دیگر منتفی شدن استقراس؛ وقتی انسان استقراء می‌کند -بیش از قیاس- در پی ساختن مفاهیم تازه‌ای است که پیش از این از آن برخوردار نبوده است، اگر تمام مفاهیم پیشینی باشند عملاً هیچ استقرایی صورت نمی‌گیرد که این امر غیرممکن است (لوین و پینکر، ۱۹۹۱؛ کاری، ۲۰۰۹).

فودور بعدها بنا بر همین نقدها نظریه خود را تعدیل و آن را به شکلی شبه اصل موضوعی^۲ بیان کرد: تعدادی «مفاهیم اساسی» درونی داریم که اساس یادگیری مفاهیم جدید هستند. وی با تغییری اساسی در نگرش قبلی خود، بیان کرد که درحالی که برخورداری از مفروض از چیزی پیش از یادگیری یک مفهوم نشان می‌دهد هیچ مفهومی صرفاً به صورت پسینی یاد گرفته نمی‌شود، با این حال این مطلب بدان معنا نیست که این مفاهیم ذاتی هستند. این مفاهیم بنا بر نظر وی صرفاً ساختار زیست‌شناختی دارند و نمی‌توان توصیفی روان‌شناختی درباره آن‌ها بیان کرد، در نتیجه خارج از حوزه روان‌شناسی باید دنبال تبیینی برای وجود آن‌ها گشت (فودور، ۲۰۰۸، ۵۰-۲۵).

لورنس و مارگولیس با حمایت از نظریه ذات‌گرایی تبیین دیگری از آن بیان می‌کنند. آن‌ها معتقدند که مفاهیم از به هم‌آوری^۳ اجزای قوام‌بخشان^۴ حاصل می‌شوند و این مفاهیم قوام‌بخش باید قبل از هر فعالیت مفهوم‌سازی وجود داشته باشند. (لورنس و مارگولیس، ۱۹۹۹؛ ۲۰۲۱) مثلاً مفهوم عزب (به معنای bachelor انگلیسی توجه داشته باشید که این کلمه در انگلیسی به مرد مجرد اشاره دارد) از دو مورد مرد و ازدواج‌نکرده تشکیل شده است، بنابراین بدون درک مرد و ازدواج‌نکرده نمی‌توان این مفهوم را ساخت و برای این دو نیز باید مفاهیم قبلی در دست باشد. این فرایند تجزیه تا جایی ادامه دارد که به یافتن زیربنایی‌ترین مفاهیم برسیم؛ مفاهیمی بسیط که هیچ قوام‌بخشی ندارند و لزوماً درونی و پیشینی هستند.

مطابق این نظریه یادگیری مفاهیم پیچیده‌تر نیز در طی فرایند یادگیری به کمک ترکیب اصل موضوعی (برخورداری از مفاهیم بسیط و غیرقابل تجزیه) و به هم‌آوری مفاهیم پیشینی صورت می‌گیرد. فودور این مفاهیم بسیط را مفاهیم لغوی^۵ می‌نامد که عاری از

¹ native

² axiomatic

³ combining

⁴ constitutive parts

⁵ lexical concepts

ساختار معنایی^۱ (فودور، ۱۹۹۱، ۹-۱) و در نتیجه تمام آن‌ها لزوماً درونی و مستقل از هرگونه ارجاعی^۲ بیرونی هستند. لوین و پینکر بیان می‌کنند که شاید برخی از مفاهیم لغوی پیشینی نباشند ولی بسیاری از مفاهیم لغوی پیشینی هستند (لوین و پینکر، ۱۹۹۱، ۸-۱). ویلسون از مفاهیم لغوی نتیجه می‌گیرد که ذات‌گرایان بر این باورند که ساختارهای پیشینی برای شکل‌گیری فهم ضروری‌اند و داده‌های خارج از ذهن برای مفاهیم صرفاً علت هستند (ویلسون، ۲۰۰۴، ۵۴). بنابراین آنچه قوام‌بخش و سازنده مفاهیم است، همان ساختارهای پیشینی است. اگر این تعبیر درست باشد، بدن و محیط تنها حکم برانگیزاننده دارند؛ یعنی صرفاً علی هستند برای تولید مفاهیم جدید و نباید هیچ وجهی از قوام‌بخشی برای آن‌ها قائل بود.

حال می‌پرسیم که این دیدگاه درباره مفاهیم انتزاعی چه نظری دارد؟ آیا این مفاهیم ماهیتی پیشینی دارند؟ مثلاً ما چطور زمان را درک می‌کنیم؟ طبق نظر ذات‌گرایان زمان مفهومی پیشینی است. ولی چطور ممکن است در فرایند تجزیه به مفهومی لغوی از زمان برسیم؟ مضاف بر این پیشینی گرفتن مفاهیم انتزاعی ما را به ورطه شکاکیت می‌کشاند و باعث می‌شود بسیاری از مفاهیمی که کُنه واقعیت را تشکیل می‌دهند ذهنی فرض شوند. مثلاً اگر زمان را پیشینی بگیریم این مطلب که زمان در محاسبات فیزیکی نقشی اساسی دارد باعث بروز نوعی شکاکیت نسبت به واقعیات فیزیکی می‌شود.

از طرف دیگر به دو اصل زیربنایی این نظریه یعنی مفاهیم پیشینی و دستور زبان همگانی نقدهایی وارد است. مثلاً از نقد کواین^۳ بر گزاره‌های پیشینی در مقاله دو جزم تجربه‌گرایی (کواین، ۱۹۵۱، ۴۳-۲۰) می‌توان چنین برداشت کرد که به نظر وی تعداد مفاهیم پیشینی بسیار کمی وجود دارند که بین تمام انسان‌ها مشترک باشند؛ اگر نتوانیم بر سر گزاره‌های پیشینی به توافق برسیم، گویی درباره تقریباً تمام مفاهیم پیشینی نیز هیچ‌گونه توافق همگانی وجود ندارد. همچنین برودیتسکی^۴ به برخی از تفاوت‌های گرامری در زبان‌های مختلف اشاره می‌کند که تفاوت‌هایی اساسی هستند. مثلاً در بسیاری از زبان‌ها مانند آلمانی و فرانسوی جنسیت^۵ بخش اساسی مفاهیم است. برودیتسکی بیان می‌کند که وجود جنسیت برای کلمات در برخی از زبان‌ها نه تنها باعث می‌شود که در ذهن تصور متفاوتی از این کلمات وجود داشته باشد، بلکه فرایند شناختی متفاوتی نیز برای یادگیری و کاربرد آن‌ها لازم باشد (برودیتسکی، ۲۰۰۳، ۷۹-۶۱). این امر مسئله وجود دستور زبان همگانی مشترک در تمام زبان‌ها را به چالش می‌کشد؛ دستور زبانی که از لوازم نظریه ذات‌گرایی است. هرچند نقد اخیر خیلی نمی‌تواند دستور زبان همگانی را به کل زیر سؤال ببرد؛ ولی دست کم نیاز به بررسی جامع‌تر درباره دستور زبان همگانی را مطرح می‌کند.

۱-۳. معاصر: کارکردگرایی

کارکردگرایان در علوم‌شناختی و فلسفه ذهن که بسیار متأثر از ظهور کامپیوترها بودند با پذیرش بخشی از نظریه تجربه‌گرایی و ذات‌گرایی تعدیل‌یافته نظریه خود را شکل دادند. اول اینکه تجربه را به‌عنوان علت شکل‌گیری مفاهیم جدید پذیرفتند؛ تجربه حکم

¹ semantic

² reference

³ Willard Quine

⁴ Lera Boroditsky

⁵ gender

داده‌های ورودی در کامپیوترها را برای ذهن دارد. دوم برخی از مفاهیم اولیه را پیشینی و آن‌ها را بازنمایی‌های نمادین دانستند. این مفاهیم قوام‌بخش و سازنده مفاهیم جدید هستند و سوم بیان کردند که دستور زبانی همگانی در ذهن وجود دارد که به صورت یک نوع الگوریتم کامپیوتری ترجمه ادراکات به مفاهیم عمل می‌کند. هدف از این مجموعه انجام کارکردی خاص توسط ذهن است. از نظر کارکردگرایان هرچند همه مفاهیم درونی نیستند، ولی ما برای شکل‌دهی به مفاهیم جدید که آن‌ها نیز بازنمایی‌هایی نمادین هستند به مفاهیمی اولیه نیازمندیم که از یک دستورالعمل همگانی پیروی می‌کند (شاپیرو، ۲۰۰۸، ۲۰۱۱). مفاهیم اولیه در واقع اجزای سازنده زبان فکر هستند و داده‌های خارجی با ترجمه به این زبان شناخته می‌شوند.

مفروض‌های اساسی کارکردگرایی بر اساس تعبیر بالا چنین هستند: ۱. مفاهیم اساسی مستقل از باورهای ما هستند و مفاهیم جدید با کمک مفاهیم اولیه و علل خارجی ساخته می‌شوند. این امر در ذهنی رخ می‌دهد که به یک نوع برنامه کلی^۱ (شامل دستور زبان همگانی) مجهز است، مفاهیم جدید برای آنکه ساخته شوند باید در این برنامه به زبان فکر ترجمه شوند و با مفاهیم اولیه مرتب شوند. همچنین باید ماهیت و ساختاری مشابه مفاهیم اولیه داشته باشند، یعنی غیرکیفی باشند.^۲ از آنجاکه مفاهیم اساسی مستقل از هرگونه بافتی^۳ و غیرکیفی هستند، بنابراین سامانه ادراکی و بدن ما تنها داده‌های ورودی این سامانه را تأمین می‌کند.

۱-۳-۱. چرا مفاهیم ذاتی لزوماً غیرکیفی هستند؟

از آنجاکه سامانه مفهومی انسان طبق مفروضات کارکردگرایان مستقل از جهان خارج عمل می‌کند برای آنکه داده‌های خارجی برای ذهن قابل درک باشند باید به زبان فکر ترجمه شوند. برای آنکه داده‌های ورودی به زبان فکر ترجمه شوند باید در ساختار دستور زبان همگانی قرار بگیرند. در نتیجه مفاهیم جدید به صورت بازنمایی‌های نمادین به ذهن می‌آیند. این بازنمایی‌های نمادین لزوماً هیچ شباهتی به حالت‌های ادراکی ما ندارند (بارسالو، ۱۹۹۹، ۶۰۹-۵۷۷)؛ یعنی چیزی که از جهان در ذهن است مفاهیمی مستقل از مرجع و انتزاعی^۴ است.

چنان‌که فودور تصریح می‌کند انسان قادر است بازنمایی‌هایی انتزاعی از واقعیت در ذهن تشکیل دهد که نمایش یا معرف‌هایی از اشیاء و رخداد‌های خارجی هستند (فودور، ۱۹۷۵؛ ۱۹۹۸). بر اساس این نظریه بازنمایی‌ها ساختارهای نمادینی هستند که از خصوصیات زبانی برخوردارند و امکان ترکیب‌شدن با یکدیگر را دارند و بدین ترتیب است که ایجاد بازنمایی‌های نمادین جدید ممکن می‌شود.

^۱ general programm

^۲ این ویژگی را می‌توانیم غیرکیفی بودن بنامیم، چراکه مفاهیم اولیه بدون مرجع هستند و بدون کیفیات تجربه زیسته هستند و مفاهیم جدید نیز باید به زبان ذهن ترجمه شوند، برای همین باید همان ماهیت مفاهیم اولیه را داشته باشند یعنی بازنمایی‌های نمادین باشند و در نتیجه مستقل از مرجع باشند. یعنی برای آنکه ادراکی از آن‌ها داشته باشیم نیازی به وجود خود مرجع پس از فهم آن‌ها نیست. از طرفی آنچه در ذهن قرار می‌گیرد همین بازنمایی‌های نمادین هستند.

^۳ context

^۴ یعنی از طریق فرایند انتزاع حاصل شده‌اند. بدین صورت که آن چیزی که در خارج وجود دارد مانند قلم را در نظر بگیرید، آنچه در ذهن ما از قلم شکل می‌گیرد خود آن قلم نیست بلکه اطلاعاتی است که از حرکت و کارکرد قلم نزد ما حاصل می‌شود. در فرایند انتزاع آنچه که در خارج وجود دارد به زبان فکر ترجمه می‌شود؛ یعنی به صورت بازنمایی‌های نمادین از آن موضوع شناسایی درمی‌آید؛ بر همین اساس ما می‌توانیم قلم‌های دیگر را نیز بازشناسیم.

بارسالو غیر کیفی بودن را چنین توضیح می‌دهد که وقتی ما شیئی را در جهان ادراک می‌کنیم آن را از منابع و کانال‌های مختلفی دریافت می‌کنیم. مثلاً ممکن است کبوتری را ببینید که روی پنجره نشسته است یا ممکن است صدایش را بشنوید ولی آن را نبینید. در شکل اول حالت تصویری کبوتر را دیده‌اید و در صورت دوم حالت صوتی آن را درک کرده‌اید. در حالت نخست مشاهده کبوتر و در حالت دوم صدای آن ما را به این باور می‌رساند که کبوتری اینجاست. آنچه مهم است این است که کلمه «کبوتر» بازنمودی است از شیء خارجی و تا آنجا غیرکیفی است که هیچ نمودی از محتوای مرجع خود ندارد، چه تصویر و چه صدای آن. کلمه «کبوتر» بدون آنکه صدا یا تصویر این موجود وجود داشته باشد ذهن ما را به خود کبوتر هدایت می‌کند. برای آنکه مفهومی غیرکیفی باشد کلمه مربوط به آن ارتباطی دلخواهی با مرجع خود دارد (بارسالو، ۱۹۹۹، ۶۰۹-۵۷۷)؛ یعنی تفاوتی ندارد که آن مرجع را چه بنامیم. طبق نظر کارکردگرایان این امر باعث می‌شود بدون نیاز به ارجاعات خارجی مفاهیم جدید بسازیم. مثلاً تنها به کمک بازنمایی‌های نمادین سه مفهوم کبوتر و آتش و پر می‌توانیم مفهوم جدید «کبوتر آتشین پر» را بسازیم.

مارگولیس و لورنس بیان می‌کنند که کسانی که مفاهیم را بازنمایی‌های نمادین می‌دانند به سه اصل اساسی باور دارند:

- اطلاعاتی که بازنمودهای ذهنی را نشان می‌دهند هیچ ویژگی کیفی‌ای ندارند؛ یعنی این بازنمودها مستقل از سامانه ادراکی‌ای هستند که افراد مختلف از آن برخوردارند. در نتیجه ساختار مفاهیم و همچنین ماهیت آن‌ها مستقل از ادراکات ما هستند.
- دانش^۱ حاصل گزاره‌ای است که نشان‌دهنده ارتباط معنایی کلمات با نمادهای درونی است. تعیین معنای نمادها مانند جستجو در فرهنگ لغت است؛ بنابراین برای ادراک معنای یک نماد کافی است که ارتباط آن با نمادهای دیگر (و در نهایت با نمادهای اولیه یا نمادهای لغوی) را دریابیم؛ چون هنگام یادآوری مفاهیم دیگر هیچ‌یک از ساختارهای ادراکی در دسترس نیستند و همه مفاهیم به زبان فکر (بازنمایی‌های نمادین) ترجمه شده‌اند.
- این نمادها مستقل از شیء مرجع و تعامل بدن با آن هستند (مارگولیس و لورنس، ۱۹۹۹، ۸۳-۴).

۲. نقدهای وارد بر مفاهیم نزد کارکردگرایان

۲-۱. مشکل یادآوری مفاهیم غیرکیفی

یکی از مشکلاتی که نمادهای غیرکیفی دارند مسئله شکل‌گیری حس مشترک^۲ است. در مثال بالا دیدیم که ما هنگام حضور «کبوتر» ممکن است تجربه‌های حسی مختلفی داشته باشیم. مثلاً صدای آن را بشنویم یا آن را ببینیم. حال فرض کنید که فرد در محیطی قرار دارد که کبوتری در مقابل اوست و درعین حال صداهای مختلفی را می‌شنود. مسئله این است که ذهن چطور مثلاً هنگام دیدن کبوتر و هنگام شنیدن صدای آن این ادراکات را به یک کلمه یعنی «کبوتر» ربط می‌دهد، درحالی‌که این ادراکات خارجی نقشی سازنده در شکل‌گیری مفهوم کبوتر ندارند؟ سؤال جدی‌تر این است که چرا در زمانی بعدتر هنگام یادآوری کبوتر صداها یا ویژگی‌های دیگری را

^۱ Knowledge

^۲ united senses

به یاد نمی‌آوریم؟ و اگر باز نمودها تنها ارتباط دلخواهی با اشیاء دارند، چطور در کنار یکدیگر ویژگی‌های کیفی یک شیء را در هنگام یادآوری آن شیء در ذهن ما تداعی می‌کنند؟

اما یکی از مشکلات، وجود عادات رفتاری^۱ است؛ رفتارهایی که در ما انسان‌ها به‌وفور دیده می‌شود. اگر دستورالعمل‌ها و نمادهای شناختی غیرکیفی هستند پس چرا ما دچار یک سری از رفتارهای گاه غیراختیاری می‌شویم که فقط تحت شرایطی خاص از ما سر می‌زنند؟ و چطور موقعیت‌های بی‌ارتباط به هم محرک فلان عادت رفتاری هستند؟ لزومی ندارد که بتوان حالت‌های کیفی را از باز نمودهای غیرکیفی یادآوری کنیم^۲ (کاری که البته همواره در حال انجام آن هستیم)؛ یعنی بازنمایی‌های نمادین از اشیاء به ما نمی‌گویند چرا چنین رفتارهایی را از خود نشان می‌دهیم.

۲_۲. مشکل نمادها

از اساسی‌ترین انتقادهایی که به مفاهیم غیرکیفی و بازنمایی‌های نمادین وارد است، آزمایش فکری جان سرل مشهور به آزمایش اتاق چینی است. در این آزمایش یک انگلیسی‌زبان به نام «جی‌اس» در اتاقی فرض شده است که حفره‌ای کوچک تنها راه ارتباطی او با جهان خارج است. از طریق این حفره توسط افرادی چینی‌زبان نوشته‌هایی چینی در اختیار او قرار می‌گیرد، جی‌اس متوجه است که علائمی که به او می‌دهند چینی هستند اما نمی‌داند که آیا این علائم، نمادهای زبانی (کلمات معنادار) هستند یا خیر. در اتاق کتابچه‌ای از دستورالعمل‌های انگلیسی وجود دارد که به او می‌گوید که برای هر نمادی که در اختیار دارد، از چه نمادهایی برای پاسخ‌دهی به افراد خارج از اتاق استفاده کند. او با پیروی از این دستورالعمل‌ها بعد از مدتی آن قدر در این کار ماهر می‌شود که می‌تواند بدون استفاده از کتابچه پاسخ‌ها را ایجاد کند (کول، ۲۰۲۰، ۶). حال سؤال اینجاست که آیا جی‌اس چینی یاد گرفته است؟ آیا او می‌تواند معانی مورد نظرش را با کمک نمادهایی که یاد گرفته بیان کند؟ مهم‌تر اینکه آیا معنای نمادها را می‌فهمد؟ آیا در این حالت با دیدن نمادی که مثلاً به معنای سوپ است یاد همان خاطراتی می‌افتد که در زبان مادری خود از «سوپ» در ذهن دارد؟

هرچند سرل این آزمایش ذهنی را علیه ایده رفتار محاسباتی کارکردگرایان طراحی کرد که بر اساس آن ما دارای دستورالعمل‌های درونی هستیم که شناخت جهان را برای ما ممکن می‌کند، ولی طرفداران رویکرد بدن‌مند معتقدند که این آزمایش نشان می‌دهد که امکان ندارد نمادهای جدید صرفاً با ترجمه به نمادهای موجود معنادار شوند؛ یعنی نمی‌توانیم چنان‌که کارکردگرایان می‌گویند در درک معنای مفاهیم مثلاً به فرهنگ لغت مراجعه کنیم؛ بنابراین مفاهیم ما صرفاً با توسل به مفاهیم اولیه پیشینی نمی‌توانند به اطلاعاتی

^۱ رفتاری که از سه بخش تشکیل شده است؛ یعنی زمینه رفتار، محرک‌های رفتار و خود رفتار که بر اثر این محرک‌ها به صورتی ناخودآگاه انجام می‌شوند. اگر رفتاری را در موقعیتی مدام تکرار کنیم بعد از مدتی عوام موجود در آن موقعیت مانند بو، صدایی یا زمانی خاص ما را به انجام عمل سوق می‌دهد. در این موارد گویی آن صدا یا زمان بخصوص با کیفیتی به خصوص در ذهن مفهوم‌سازی شده است که ما را به انجام آن رفتار تحریک می‌کند.

^۲ فرض کنید در مدرسه هنگام یادگیری کلمه‌ای مانند پرگار همزمان اتفاقی ناگواری برای فرد یادگیرنده رخ داده باشد. بنابر نظریه بازنمایی‌های نمادین نمی‌توان تبیین کرد که چرا فرد حتی سال‌ها پس از این اتفاق به‌هنگام مواجهه با کلمه یا خود پرگار دچار اضطراب می‌شود. تبیین ارتباط کلمه‌ای مانند پرگار با احساسات فردی همراه با آن در نظریه کارکردگرایان بسیار دشوار است. در عین حال اگر حالت‌های کیفی را بخشی از اطلاعات موجود در مفهوم در نظر بگیریم، دفاع از این مطلب که صرفاً مفاهیم پیشینی برساننده مفاهیم جدید هستند به نظر غیرممکن می‌رسد.

معنادار تبدیل شوند. به قول گلنبرگ^۱ و همکاران «اگر جی‌اس بخواهد که معنای نمادهای چینی را یاد بگیرد باید آن نمادها بر مبنای چیزی غیر از خود نمادهای چینی بنیان شده باشند» (گلنبرگ، هاواس، بکر و رینک، ۲۰۰۵، ۱۲۶). اگر بپذیریم چنان که کارکردگرایان می‌گویند مفاهیمی که به صورت تجربی نزد ما حاصل می‌شوند و مفاهیم اولیه که به صورت پیشینی نزد ما هستند، بازنمایی‌های نمادین هستند، در این صورت هیچ راهی برای توجیه آگاهی‌مان از معنای مفاهیم وجود ندارد. به طور کلی کارکردگرایان یا باید بپذیرند که اطلاعاتی که از جهان خارج به کمک بدنمان دریافت می‌شوند به خودی خود دارای اطلاعات معنادار هستند یا اینکه بپذیرند که تجربیات خارجی برای ما بی‌معنا هستند و ذهن به خودی خود به جهان معنا می‌دهد و در نتیجه معنای یک شیء با آن شیء هیچ نسبتی ندارد. با وجود نقدهای مطرح شده به نظر می‌رسد که باید به دنبال راه‌حلی اساسی برای تبیین چپستی و چگونگی حصول مفاهیم باشیم. در ادامه با بیان دیدگاه بدن‌مند که از سه بخش سامانه ادراکی-حرکتی، سامانه مفهوم‌سازی و استعاره‌های زبانی تشکیل شده است برای پاسخ به این نقدها راه حلی عرضه می‌شود.

۳. سه انگاره اساسی رویکرد بدن‌مند

در ادامه در سه قسمت سه بخش اساسی از فرایند مفهوم‌سازی توضیح داده می‌شود که انگاره‌ای است در پاسخ به نقدهای وارد بر کارکردگرایی و به طریق اولی در نقد تجربه‌گرایی و ذات‌گرایی؛ پس از آن هم تبیینی جدید در توجیه نحوه پیدایش مفاهیم و ساختار آن‌ها به دست خواهیم داد. بخش اول معرفی سامانه ادراکی-حرکتی است؛ سامانه‌ای که کیفیات بدن انسان و جهان خارج را دریافت می‌کند و اساس مفاهیم انسان را شکل می‌دهد. بخش دوم سامانه مفهوم‌سازی انسان است شامل سه جزء که وظیفه آن‌ها کنار هم قراردادن اطلاعات کیفی سامانه ادراکی-حرکتی، دست‌کاری احتمالی در این اطلاعات و ایجاد مفاهیم از این ادراکات و حرکات است. در نهایت فرایند استعاره‌سازی لیکاف شرح می‌شود که به گفته وی بخش عظیمی از مفاهیم انسانی را به وجود می‌آورد؛ خواهیم دید که این فرایند در واقع قسمتی از سامانه مفهوم‌سازی است. این سه بخش را می‌توان اجزای یک کل نامید که ما فهم انسان از جهان می‌نامیم. با تبیین این سه بخش خواهیم دید که آنچه ما از مفاهیم در ذهن داریم به شدت به ارتباط در هم‌تنیده این سه بخش وابسته است و هر یک از این‌ها نسبتی معنادار با شیء خارجی دارند.

۳-۱. مفاهیم ادراکی^۲

دیدیم که ما حالت‌هایی کیفی داریم که نمی‌توانند صرفاً از بازنمودهای غیرکیفی حاصل شوند، بارسالو برای حل این مشکل، نمادهای کیفی (ادراکی) را معرفی می‌کند، خواندیم که اگر مفاهیم را بازنمایی‌های نمادین در نظر بگیریم در توجیه حالات ذهنی کیفی مانند ترس از یک شیء بخصوص دچار مشکل خواهیم بود. نمادهای کیفی بازسازی^۳‌هایی هستند از فرایندهای شناختی حین ادراک یک شیء یا رویداد که فرد در آینده هم هنگام یادآوری آن نمادها در درون خود حاضر می‌یابد؛ فرض کنید که شما هم‌زمان صدا و تصویر

¹ Arthur Glenberg

² perceptual concepts

³ reconstruction

کیوتری را دریافت کنید. بنا بر نگاه بارسالو افکاری که شما در آینده درباره کیوتر دارید، وابسته به بازنمودهای کد شده آن کیوتر است و چون این بازنمودها کیفی هستند یعنی شامل اطلاعات ادراکی شما هستند هنگام یادآوری کیوتر همان فرایندهای ادراکی که هنگام تجربه اولیه کیوتر صورت گرفته‌اند دوباره فعال می‌شوند (بارسالو، ۱۹۹۹، ۶۰۹-۵۷۷).

در این فرایند نیازی به ترجمه بازنمودهای کیفی (آنچه با شنیدار، دیدار و غیره برای ما حاصل می‌شود) به بازنمودهای غیرکیفی نیست؛ بنابراین آنچه مقوم مفهوم حاصل تجربه شیء یا رویداد است همان اطلاعاتی است که در خود این بازنمودهای کیفی وجود دارد. نمادهای ادراکی یکتا^۱ هستند یعنی چنان نیست که با یادآوری کیوتر، مفهوم کلی و مبهم کیوتر یادآوری شود، بلکه تمام ادراکات تجربه کیوتر یادآوری می‌شود.

اکنون با بسط مفاهیم ادراکی به سامانه ادراکی-حرکتی که با آن بدن با جهان در تعامل است تا اطلاعاتی از اشیاء و رخدادها به دست بیاورد، خواهیم دید که این سامانه بخشی از سامانه مفهومی‌ای است که انسان به کمک آن به شناخت جهان می‌پردازد. برای آگاهی از ارتباط میان سامانه ادراکی-حرکتی با سامانه مفهومی، عناصر سامانه مفهومی معرفی و ارتباط میان سامانه ادراکی-حرکتی و عناصر تشکیل‌دهنده سامانه مفهومی یعنی مناطق هم‌گرایی^۲، شبیه‌سازها^۳ و شبیه‌سازی^۴، می‌پردازیم.

سامانه ادراکی-حرکتی ما شامل عصب‌هایی است که به‌صورتی سلسله‌مراتبی به کیفیاتی^۵ حساس هستند که به‌صورت ناخودآگاه به این کیفیات واکنش نشان می‌دهد. مثلاً وقتی به چهره فردی نگاه می‌کنیم خطوط، زوایا و سطوح دوبعدی، حرکات، رنگ و جهت‌گیری چهره تشخیص داده می‌شود. تشخیص‌دهنده‌های کیفیات پیچیده‌تر از الگوهای حاصل از تشخیص‌دهنده‌های ساده‌تر، برای دست‌چین کردن اطلاعات استفاده می‌کنند؛ مانند فاصله میان چشم‌ها یا جایگاه دهان و بینی. تشخیص‌دهنده‌های پیچیده در این سلسله‌مراتب توان تشخیص خصوصیات انتزاعی تری را دارند مانند خشمگین یا شاد بودن چهره می‌شوند (شاپیرو، ۲۰۰۵، ۱۷۰-۱۶۴).

در این فرایند سلسله‌مراتبی دستگاه بینایی^۶ در حال تشخیص نقشه صورت فرد مشاهده شده است، دستگاه شنوایی نیز در حال تشخیص صدا در این فرایند سلسله‌مراتبی^۷ است. دستگاه لیمبیک^۸ نیز در حال تولید پاسخ‌های احساسی به این محرک‌ها است. مثلاً مجذوب شیء شدن یا دوری‌جستن از آنچه دریافت می‌شود. در نهایت سامانه حرکتی^۹ بدن، در حال توسعه نقشه‌ای است که بر اساس آن واکنش حرکتی مناسبی نشان دهد مانند دست‌دادن یا فرارکردن (شاپیرو، ۲۰۰۵، ۱۷۰-۱۶۴). پس حاصل این فرایند نقشه‌هایی از کیفیات اشیاء و رویدادها و یک سری واکنش‌های حرکتی است.

^۱ unique

^۲ convergence zones

^۳ simulator

^۴ simulation

^۵ qualities

^۶ visual system

^۷ Hierarchical

^۸ دستگاه لیمبیک که با حواس انسان در ارتباط است بخشی از مغز است که مسئولیت‌های مختلفی همچون احساسات، رفتار و شکل‌دهی به حافظه بلند مدت را به عهده دارد.

^۹ motor system

دستگاه حرکتی مجموعه‌ای از اعصاب است که امکان حرکت بدن را فراهم می‌آورد.

حال سؤال این است که چطور فعالیت‌های مختلف مغزی در چارچوب‌های زمانی مختلف در نهایت به یک شیء متحد منجر می‌شود؟ در واقع چطور ما به حس مشترک دست می‌یابیم؟ چرا ما صدایی را می‌شنویم که با لب‌های فردی که صحبت می‌کند هماهنگ است؟ چرا بعد از اینکه شیء داغی را در دست گرفتیم ناخودآگاه رهاش می‌کنیم؟ همین سؤالات نه‌تنها درباره اطلاعات کیفی مختلف بلکه درباره خود اطلاعات کیفی نیز وارد است؛ مثلاً چطور ما خطوط چهره، رنگ و سطح چهره یک شخص را به هم نسبت می‌دهیم؟ دامازیو برای پاسخ به این سؤالات از مناطق همگرایی استفاده می‌کند. مناطق همگرایی مغز توضیحی می‌دهد که چطور اطلاعات کیفی حاصل از سامانه ادراکی-حرکتی در کنار هم قرار می‌گیرند تا شیء واحدی را بسازند (دامازیو، ۱۹۸۹، ۲۵). در واقع این مناطق توضیح می‌دهند که چطور تعاملاتی که بدن انسان مدام با جهان خارج برقرار می‌کند توأمان در حال متحدشدن هستند.

مناطق هم‌گرایی مناطقی از مغز هستند که مسئول کد کردن اطلاعات موجود در نقشه‌هایی هستند که سامانه ادراکی-حرکتی از خصوصیات موجود در کیفیات مختلف فراهم می‌کند. عصب‌های موجود در مناطق هم‌گرایی که سایمونز و بارسالو اعصاب رابطی^۱ می‌نامند در مواجهه با تشخیص‌دهنده‌های محرک‌های کیفی مرتبط با هم فعال می‌شوند و مانند نقشه‌های مربوط به کیفیات، سلسله‌مراتبی هستند. در نتیجه هنگام مشاهده چهره یک فرد الگوی مشخصی از تشخیص‌دهنده‌های خطوط و زوایا فعال می‌شوند و اعصاب رابطی فعالیت توأمان این تشخیص‌دهنده‌های خطوط و زوایا را کدگذاری می‌کنند. عصب‌های رابطی دیگر فعالیت تشخیص‌دهنده‌های اطلاعات رنگ صورت را کد می‌کنند و غیره. در یک جریانی بالاتر اعصاب رابطی دیگری ارتباط میان این اطلاعات را کدگذاری می‌کند و آن‌ها را به هم مرتبط می‌سازد. عصب‌های رابطی بالاتر همین کار را برای عصب‌های پایین‌تر انجام می‌دهند در نهایت یک عصب رابطی تمام کدهای مرتبط را کدگذاری می‌کند که تمام خصوصیات ادراک شده را به هم وصل می‌کند (سیمونز و بارسالو، ۲۰۰۳، ۸۴-۸۹).

مناطق هم‌گرایی دیگری هم هستند که کیفیات‌های مختلف را به هم ربط می‌دهند. مثلاً کیفیات صوتی، احساسی و غیره. ساختار سلسله‌مراتبی مناطق هم‌گرایی نه‌تنها به هنگام مواجهه با موضوع شناسایی اطلاعات را به یکدیگر پیوند می‌دهند، هنگام به یادآوری نیز محرک‌های مربوط به آن را بازیابی می‌کنند؛ بنابراین اطلاعات حاصل از ساختار سلسله‌مراتبی سامانه ادراکی-حرکتی در همکاری با عصب‌های رابطی به طریقی در حافظه قرار می‌گیرند که معنادار هستند؛ یعنی دارای ارتباطات کیفی از شیء و جهان هستند. این معناداری چیزی نیست جز اجتماع اطلاعات کیفی حاصل از سامانه ادراکی-حرکتی (دامازیو، ۱۹۸۹، ۶۲-۲۵).

آنچه در اینجا مهم است مسائل عصب‌شناسی نیست، بلکه این مطلب است که اطلاعات قبل از اینکه به صورت یک شیء واحد در ذهن شکل بگیرند کیفی و دارای معنا هستند. ذهن یک شیء متحد با تمام اطلاعات کیفی مرتبط به آن را تشکیل می‌دهد و کاری که مغز انجام می‌دهد تنها جمع‌آوری و کدگذاری آن‌ها (تا حد امکان) به همان صورتی است که دریافت می‌کند. نکته این فرایند این است

^۱ conjunctive neurons

که اگر اطلاعات، خود دارای کیفیات وجودی^۱ مشخص نباشند، فعال‌سازی جریان‌های مشخص شناختی ممکن نمی‌شود.^۲ پس آنچه باعث می‌شود ما تجربه‌ای معنادار از یک شیء یا رویداد داشته باشیم در خود آن شیء و رویداد و تعامل بدن با آن نهفته است.

جزء دوم سامانه مفهوم‌سازی، شبیه‌سازی است. شبیه‌سازی فرایند نسبت‌دادن کیفیاتی مشخص به شیء ساخته شده در مناطق همگرایی در حافظه یا مواجهات بعدی با آن شیء یا رویداد است. به همین دلیل است که با گذشت زمان درک شما از یک مفهوم و احساسی که از آن دارید تغییر می‌کند، چراکه کیفیات دریافتی از مواجهه با آن شیء یا امور مدام تغییر می‌کند (بیر، ۲۰۰۳، ۲۱۳). در واقع سنگ در ذهن کودکی که اولین بار آن را در دست دارد مفهومی متفاوت از مفهوم سنگ در ذهن شخصی است که ۳۰ سال به مطالعه سنگ‌ها پرداخته است. این تفاوت نه یک تفاوت کمی که تفاوتی اساساً کیفی (شامل احساسات، ادراکات و معانی متنوع) است. شبیه‌ساز از سوی دیگر مجموعه‌ای از مناطق هم‌گرایی نسبتاً مشابه است که در فرایند شبیه‌سازی با یکدیگر مرتبط می‌شوند. این مناطق بر اثر مثلاً هزاران چهره‌ای که شما دیده‌اید، توسعه می‌یابد. همین امر باعث می‌شود که چهره‌ها یا کیفیات سازنده چهره‌های مشابه مناطق هم‌گرایی مشابه را فعال کنند. شبیه‌ساز یک شیء مجموعه‌ای از تمام اطلاعات مرتبط با آن شیء است (بیر، ۲۰۰۳، ۲۴۹-۲۰۶). از آنجاکه شبیه‌ساز مجموعه اطلاعات درباره موضوعی خاص است پس می‌توانیم بگوییم که شبیه‌ساز همان مفهوم است. شبیه‌ساز ساختاری از یک مفهوم بخصوص است. مثلاً چهره‌ای با کیفیات مشخص، یا موقعیتی با حالات حسی و ادراکی مرتبط.

شبیه‌سازها اطلاعاتی هستند که معنای آن‌ها با جهان خارج، بدن و ذهن درهم‌تنیده است. شبیه‌سازها این امکان را می‌دهند تا مناطق همگرایی اشیاء با کیفیات مشابه در یک مقوله نسبی قرار بگیرند. ذهن می‌تواند ویژگی‌هایی از یک سری شبیه‌ساز را درون سری دیگری از شبیه‌سازها قرار دهد، چون آن سری از شبیه‌سازها دارای کیفیاتی مشترک هستند. این کار به دلایل مختلفی صورت می‌گیرد مثلاً شباهت‌هایی که در تجربه‌های ادراکی-حرکتی‌مان از پدیده‌ها وجود دارد. حتی ممکن است در طول زمان برخی از خصوصیات موجود در یک شبیه‌ساز فراموش شود یا تأثیر ادراکی آن کاهش یابد. امری که بر اثر تجربه پدیده‌های مشابه آن شبیه‌ساز که فاقد آن خصوصیت بوده‌اند رخ دهد (شاپیرو، ۲۰۱۱، ۶۹-۵۱). برای آنکه بتوانیم درک بهتری از آنچه در ادامه بیان می‌شود داشته باشیم، نیاز است چند نکته کاملاً مشخص شود اول اینکه فرایند شبیه‌سازی از آنجاکه با تعامل جهان خارج (اشیاء) و بدن ما انجام می‌شود یعنی برخی از بخش‌های مقوم آن مفهوم خارج از آگاهی ما هستند و اساساً فرایندی ناآگاهانه است؛ یعنی حتی اگر ما آگاهانه سعی در تشکیل مفهومی در ذهن داشته باشیم باز هم نمی‌توانیم کل فرایند و نتیجه آن را کاملاً آگاهانه کنترل کنیم. همچنین برای اینکه ما مفهوم یا شبیه‌ساز بخصوصی از یک شیء داشته باشیم نیازی نیست که با آن شیء یا آن شبیه‌ساز آگاهانه روبرو شده باشیم.

نکته دیگر اینکه ذهن می‌تواند کیفیات و ویژگی‌هایی ناهمخوان و حتی متناقض را از یک شبیه‌ساز در شبیه‌سازی دیگر قرارداد؛ در نتیجه شبیه‌سازهایی در ذهن خواهیم داشت که برخی از کیفیات آن با یکدیگر کاملاً هماهنگ نیستند. دلیلش این است که شبیه‌سازها در واقع مجموعه مناطق همگرایی هستند که دارای کیفیات مشابه‌اند و این شباهت‌ها لزوماً با یکدیگر در هماهنگی نیستند (بیر، ۲۰۰۳، ۲۴۹). می‌توان این فرایند را به ناآگاهانه‌بودن شکل‌گیری بسیاری از شبیه‌سازها نسبت داد؛ از آنجاکه فرایند ترکیب ویژگی‌های مناطق

^۱ ontological

^۲ یعنی آنچه که به معناداری شیء مربوط است پیش از رسیدن به آگاهی ما در سامانه ادراکی-حرکتی‌مان شکل گرفته است.

هم‌گرایی و شبیه‌سازها کاملاً آگاهانه نیست، نتیجه این فرایند نیز لزوماً شبیه‌سازی نیست که از نظر منطقی بدون تناقض باشد. این فرایند به ما کمک می‌کند شبیه‌سازهایی داشته باشیم دارای ویژگی‌هایی عجیب‌وغریب که نمی‌توان از نظر منطقی توجیهی برای آن‌ها عرضه کرد.

در ادامه می‌بینیم که این فرایند با نظریه لیکاف و جانسون درباره استعاره‌ها هماهنگی دارد. در واقع فرایندی که ما آن را استعاره‌سازی می‌نامیم همان توانایی انسان برای شبیه‌سازی و دست‌کاری کیفیاتی است که از مناطق همگرایی ذهن به دست آمده است.

۳-۲. سامانه استعاره‌ای، بخشی از سامانه مفهومی

در بالا دیدیم که ما از یک سامانه مفهوم‌سازی برخورداریم که دارای سلسله‌مراتب است و از طریق ادراکات و حرکات بدن اطلاعات لازم درباره اشیاء را به دست می‌آورد. سپس آن اطلاعات را به‌عنوان اشیای موضوع شناخت ما پیوند می‌دهد. در نهایت شباهت‌های موجود در این اشیاء را در شبیه‌سازهای ذهنی، شبیه‌سازی می‌کند که محصول را مفاهیم می‌نامیم. حال می‌بینیم که فرایند استعاره‌سازی که لیکاف آن را فرایند اصلی زبانی انسان می‌داند با سامانه مفهوم‌سازی قابل توضیح است. دیدیم که مفاهیم نه‌بازنمایی‌های نمادین که شبیه‌سازی اطلاعاتی هستند که سامانه ادراکی-حرکتی از اشیاء به دست می‌دهد. همچنین دیدیم که شبیه‌سازها (مفاهیم) لزوماً آگاهانه حاصل نمی‌شوند. حال خواهیم دید که این مفاهیم صرفاً عقلانی نیز نیستند.

لیکاف می‌گوید: «ماهیت استعاره فهم و تجربه یک چیز به‌واسطه چیز دیگر است» (لیکاف، ۲۰۰۳، ۴). استعاره‌ها را در گفتگوهای روزمره بسیار مشاهده می‌کنیم. در اینجا منظور از استعاره آرایه ادبی نیست، بلکه فرایندی است در سامانه مفهوم‌سازی انسان که در آن به‌واسطه مفاهیم دیگر می‌توانیم مفاهیم جدید بسازیم. این فرایند استعاره‌سازی اساساً فرایندی بدن‌مند است؛ چراکه در آن از کیفیات حاصل از سامانه ادراکی-حرکتی برای ایجاد مفاهیم پیچیده‌تر استفاده می‌شود.

در فرایند استعاره‌سازی میان دو قلمرو منبع^۱ (مفاهیم حاصل از تعامل ما با جهان) و قلمرو مقصد^۲ (مفهومی استعاری که می‌سازیم) از مفاهیم تفاوت وجود دارد. ما با گرفتن برخی کیفیات از قلمرو مفاهیم منبع و ایجاد تغییراتی همچون اضافه‌کردن^۳، مخفی‌سازی^۴ یا برجسته‌کردن^۵ یک یا چند ویژگی از آن قلمرو در مفاهیم دیگر، مفاهیم استعاری را در قلمرو مقصد می‌سازیم. دقت کنید که قلمروی منبع خود شامل همان ویژگی‌هایی است که اضافه، برجسته یا مخفی می‌شود ولی در قلمروی مقصد است که این‌ها با هم یکی می‌شوند تا مفهوم استعاری ساخته شود (لیکاف و نونز، ۲۰۰۰، ۴۴-۴۲). استعاره‌ها دو گونه اساسی هستند؛ استعاره‌های ساختاری^۶ و استعاره‌های جهت‌ی^۷.

¹ source domain

² target domain

³ addition

⁴ hiding

⁵ bolding

⁶ Structural Metaphors

⁷ Orientational Metaphors

۳-۳. استعاره‌های ساختاری

در استعاره‌های ساختاری، استعاره مقصد بر اساس مفاهیم و ویژگی‌های ساختار منبع ساخته می‌شود (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۴۸). «استعاره هدایت‌گر»^۱ مایکل ردی^۲ نمونه‌ای از استعاره‌های ساختاری است. به نظر ردی فرازبان ما (زبانی که با آن درباره خود زبان صحبت می‌کنیم) از ساختار استعاری زیر پیروی می‌کند:

در فرایند ارتباط کلامی، ایده‌ها همان اشیاء^۳، کلمات و اصطلاحات همان ظروف^۴ و ارتباط همان ارسال^۵ فرض می‌شوند. گوینده در قالب این استعاره ایده‌هایش (اشیاء) را در درون کلمات (ظروف) قرار می‌دهد و آن‌ها را برای مخاطب ارسال می‌کند. ارسال کردن مورد نظر ردی در اینجا عملی است بدن‌مند که از توانایی ما در تبادل اشیاء ناشی می‌شود و مفهوم آن حاصل شبیه‌سازی همین عمل در سامانه ادراکی-حرکتی است. ردی این کاربرد استعاری را در صدها اصطلاح انگلیسی شناسایی کرده و معتقد است که حداقل ۷۰ درصد مرادفات زبان از این فرایند پیروی می‌کند؛ اصطلاحاتی همچون *I gave you that idea*^۶، *Your reasons came through to us*^۷ یا *It's difficult to put my ideas into words*^۸. (ردی، ۱۹۷۹، ۲۰۱-۱۶۴). یا معادل‌هایی در فارسی همچون «توصیفش در کلام نمی‌گنجد»، «از کوزه همان برون تراود که در اوست» یا «آب پاکی را روی دستش ریخت».

۳-۴. استعاره‌های جهتی

استعاره‌های جهتی اینگونه توجیه می‌شوند که ما بدنی داریم که جهات مختلف نسبت به آن سنجیده و معنادار می‌شوند (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۶). بدن و به‌ویژه سروصورت آدمی حکم قطب‌نما را دارد. در این استعاره‌ها عموماً بالا معنای خوب یا سالم را دارد و پایین معنای بد یا ناسالم. مثلاً می‌گوییم «سرت را بالا بگیر» یا «سرافکنده‌ام کردی». زمان در زبان استعاری، پیش رو یا در پشت ما قرار دارد و گذشته تاریخی بالا و حرکت آن رو به پایین بیان می‌شود؛ عباراتی مانند «پیشینیان» یا «فروآمده از دل تاریخ» در فارسی و انگلیسی از این قبیل هستند. ویلیام نگی^۹ به‌طور ویژه‌ای به مطالعه «بالا»^{۱۰} و استعاره‌های مربوط به آن در زبان انگلیسی پرداخته است. مثلاً از نظر نگی در انگلیسی بالا عموماً به‌معنای شادی، آگاهی، سلامتی بیشتر و کنترل است (نگی، ۱۹۷۴، ۴-۱). مثلاً در فارسی می‌گوییم «کسی روی پای خودش است» یعنی او مستقل است و کنترل زندگی‌اش را دارد یا می‌گوییم «قیمت‌ها امروز بالا رفت» یعنی قیمت‌ها افزایش یافت.

¹ conduit metaphor

² Michael Reddy

³ objects

⁴ containers

⁵ sending

^۶ این ایده را من بهت دادم.

^۷ دلایلت برای ما آشکار شد.

^۸ گنجاندن ایده‌ها در کلمات دشوار است.

⁹ William Nagy

¹⁰ up

نکته جالب در زبان فارسی این است که گویی استعاره‌هایی وجود دارند که هم ساختاری هستند و هم جهت‌ی. این ویژگی علاوه بر این که تقسیم‌بندی بالا را قدری به چالش می‌کشد، بیانگر چندلایه بودن استعاره‌ها (به‌خصوص در فارسی) است. مثلاً استعاره «از این ستون تا آن ستون فرج است» یا «زندگی بالا و پایین دارد» هم ساختاری است هم جهت‌ی؛ چراکه گویی زندگی در یک مسیر یا جاده فرض شده، مشکلات این جاده به بالا یا سربالایی و راحتی‌های آن به پایین یا سراشیبی استعاره شده است.

استعاره‌ها تنها شامل زبان روزمره نیستند. لیکاف و نونز از فرایند استعاره‌سازی برای توضیح مفاهیم ریاضی نیز استفاده کرده‌اند. مثلاً در جست‌وجوی رد پای بدن‌مندی در مفهوم بی‌نهایت ریاضی، عبارت «او دوید و دوید و دوید» گویی به تکراری بی‌پایان (مثلاً n بار تکرار عدد ۱) ولی عبارت «او شنا کرد و کرد و کرد» به‌نوعی تضاد بی‌پایان (مثلاً مجموعه اعداد طبیعی) اشاره دارد. این یعنی مفاهیم محض ریاضی در واقع طبق اعمال بدنی ما فهم شده‌اند. لیکاف نامتناهی حاصل از این استعاره را معادل نامتناهی بالقوه^۱ افلاطون می‌داند و آن را در برابر نامتناهی بالفعل^۲ تعریف می‌کند و برای هر یک فرایندی استعاری ترسیم می‌کند (لیکاف و نونز، ۲۰۰۰، ۱۸۱-۱۵۵).

نکته اصلی در فرایند مفهوم‌سازی خواه در زبان روزمره یا مفاهیم ریاضی این است که بگوییم بسیاری از مفاهیم، استعاره‌هایی هستند که به‌واسطه تعامل بدن‌مند ما با جهان شکل گرفته‌اند درحالی که در نگاه کارکردگرا ارتباط بین مفاهیم و مراجع آن‌ها فاقد چنین نظامی است. البته نمی‌توان مرز مشخصی بین قلمروهای مفهومی ساخته‌شده ذهن در نظر گرفت؛ چون مقولات التفاتی و قصدمند هستند.

به این ترتیب مفهوم‌پردازی بدن‌مند انسان او را قادر می‌سازد که به کمک سامانه ادراکی-حرکتی مفاهیم را دریافت و شبیه‌سازی کند و فرایند استعاره‌سازی که بخشی از سامانه مفهومی است در توسعه بسیاری از مفاهیم نقش دارد. پس فرایند پسینی و بدن‌مند شناخت، به طور پیشینی قابل‌تحلیل نیست و همواره برخی اجزای فرایند مفهوم‌سازی نامکشوف و ناآگاهانه باقی می‌مانند. این یعنی خیلی از مفاهیم مثلاً مفاهیم ریاضی که پیش از این غیرتجربی و پیشینی خوانده می‌شدند در واقع محصول فرایندی پسینی و بدن‌مند هستند.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری

آنچه در این مقاله به نفع آن استدلال کرده‌ایم این است که «مفهوم‌سازی» انسانی، بر خلاف نگرش‌های کارکردگرا، فرایندی بدن‌مند است که با شبیه‌سازی اطلاعات حاصل از تعامل بدن با جهان خارج کار می‌کند و مفاهیم هم شبیه‌سازی‌هایی هستند از ویژگی‌هایی کیفی اشیاء و رویدادها؛ بنابراین حتی انتزاعی‌ترین مفاهیم حاصل از سامانه مفهومی هم دارای تأثیرات کیفی برای ایجاد احساسات، رفتارها یا افکار بخصوص در مواجهه با زمینه‌های شکل‌گیری آن مفاهیم هستند. هیچ مفهومی صرفاً نمادین و بی‌ارتباط با هستی و زیست انسان در جهان نیست و همین اساس معناداری آن است؛ لذا مفاهیم برای انسان معنادارند چون با حیات وی به‌عنوان موجودی

^۱ potential infinity

^۲ actual infinity

در تعامل با جهان درهم‌تنیده‌اند. همچنین سرتاسر این فرایند ممکن است بدون کوچک‌ترین کنش آگاهانه‌ای شکل بگیرد؛ لذا معناداری مفاهیم لزوماً برخاسته از عقلانیتی پیشین و انتزاعی نیست، بلکه مفاهیم از آن روی معنادار و عقلانی‌اند که در بستری پسینی، بدن‌مند و تعاملی با جهان تکوین یافته‌اند.

فرایند ساخت استعاره‌ها یکی از مهم‌ترین و فراگیرترین رخدادهایی است که بر اساس این فرایند مفهوم‌سازی توجیه می‌شود و بخش مهمی از مفاهیم روزمره و نیز انتزاعی ما را می‌سازد. استعاره‌ها محصول توانایی انسان در دست‌کاری در قلمروهای مختلف مفهومی هستند که سامانه ادراکی-حرکتی انسان را شبیه‌سازی کرده‌اند. بدین ترتیب هنگام بیان بسیاری مفاهیم از استعاره‌هایی استفاده می‌کنیم که در مفاهیم حاصل از تعامل بدن با جهان ریشه‌دارند.

یکی از نتایج مهم بدن‌مندی ذهن-در مقایسه با انگاره کارکردگرا-گذار از جدایی نظر و عمل است؛ چون از این منظر، انسان با بدن خود در بطن تجربه قرار می‌گیرد. در این نگاه بدن صرفاً وسیله دریافت داده‌های ورودی-آن‌طور که کارکردگرایان می‌گفتند- نیست؛ بلکه بدن‌مندی، زیست در جهان از جمله زیست با دیگری است؛ لذا آنچه به یک امر اخلاقی صورتی اخلاقی می‌بخشد همین در جهان‌بودگی است. به این ترتیب بدن وسیله‌ای برای اجرای اوامر انتزاعی اخلاقی مغز نیست بلکه خودش جزئی از امکان زیستن، تجربه و مفهوم‌سازی اخلاقی است.

بدن‌مندی بر نظریه باور صادق موجه به‌عنوان معیار صدق معرفت در معرفت‌شناسی نیز تأثیرگذار است. بدن‌مندی نخست بیان می‌کند که صدق و امر واقع محدود به گزاره‌ها نیست؛ چون بسیاری از تجربیات صادق ما ناشی از تعامل بی‌واسطه بدن با واقعیت است. ثانیاً بدن‌مندی شناخت، انقطاع بین باور صادق موجه و جهان واقع را که در معرفت‌شناسی قابل‌بررسی نیست از میان می‌برد و وجوه کانتیو شناخت^۱ را برجسته می‌سازد؛ این مهم است که فی‌المثل مطابقت در تحقیق صدق، از منظری بدن‌مند تحقیق شود یا منظری کارکردگرا. طبیعتاً تحقیق این موضوع، مجال دیگری می‌طلبد.

از سوی دیگر بدن‌مندی ذهن نگاه ما را به هوش مصنوعی تحت تأثیر قرار می‌دهد. نگاه بدن‌مند در مقایسه با نگاه کارکردگرا بیش از پیش می‌تواند هوش انسانی و وجوه التفاتی و قصدمند شناخت انسانی را در مقایسه با ماشین‌های هوشمند برجسته سازد، و بر وجوه تقلیل‌ناپذیر روابط سمانتیکی ذهن انسانی در مقایسه با روابط سمانتیکی در علوم کامپیوتر و انسان‌شناسی تأکید کند و شکاف عمیق میان گزاره‌های غیرالتفاتی سیستم دودویی کامپیوتر و تجربه شناختی اساساً قصدمند انسان را بشناساند. همه اینها ناشی از آن است که شناخت بدن‌مند در مقایسه با نظریه‌های رقیبی همچون کارکردگرایی جزئیاتی ضروری و اساسی را مد نظر قرار داده است و توانسته به پرسشهای بیشتری در باب سازوکار شناخت پاسخ دهد.

^۱ cognitive

References

- Adams, F. & Campbell, K. (1999). Modality and Abstract Concepts. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 610.
- Andrews, K. & Beck, J. (2017). *The Routledge Handbook of Philosophy of Animal Minds*, Routledge.
- Ayer, A. (1959). *Logical Positivism*. The Free Press.
- Barsalou, L. (2009). Simulation, situated conceptualization, and prediction. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London: Biological Sciences*, 364, 1281–1289.
- Barsalou, L. (2008) Grounded Cognition, *Annual Review of Psychology*, 59, 617–645.
- Barsalou, L. (2003) Abstraction in perceptual symbol systems. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London: Biological Sciences*, 358, 1177–1187.
- Barsalou, L. (1999). Perceptual Symbol Systems. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 577–609.
- Barsalou, L. (1993). Flexibility, structure, and linguistic vagary in concepts: Manifestations of a compositional system of perceptual symbols, in *Theories of memory*, A. C. Collins; S. E. Gathercole & M. A. C. (eds.), pp. 29–101, Erlbaum.
- Barsalou, L.; Simmons, K.; Barbey, A. & Wilson, Ch. (2003). Grounding Conceptual Knowledge in Modality-Specific Systems. *Trends in Cognitive Sciences*, 7, 84–91.
- Beer, R. (2003). The Dynamics of Active Categorical Perception in an Evolved Model Agent. *Adaptive Behavior*, 11, 209–43.
- Boroditsky, L.; Schmidt, L. & Phillips, W. (2003). Sex, Syntax, and Semantics, in D. Gentner & S. Goldin-Meadow (eds.) *Language in Mind*, MA: MIT Press.
- Carey, S. (2009). *The Origin of Concepts*. Oxford University Press.
- Chomsky, N. (1967). Recent Contributions to the Theory of Innate Ideas. *Synthese*, 17, 2–11. Reprinted in S. Stich (ed.) *Innate Ideas*, University of California Press.
- Damasio, A. (1989). Time-Locked Multiregional Retroactivation: A Systems- Level Proposal for the Neural Substrates of Recall and Recognition. *Cognition*, 33, 25–62.
- Fodor, J. (1997). *Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong*. MIT Press.
- Fodor, J. (1987). *Psychosemantics*, MIT Press.
- Fodor, J. (1983). *The Modularity of Mind*, MIT Press.
- Fodor, J. (1981). *Representations*, MIT Press.
- Fodor, J. (2003). *Hume Variations*, Oxford University Press.
- Fodor, J. (2008). *LOT 2: The Language of Thought Revisited*, Oxford University Press.
- Fodor, J. & Lepore, E. (1992). *Holism: A Shopper's Guide*, Blackwell.
- Glenberg, A.; Havas, D.; Becker, R., & Rinck, M. (2005). Grounding Language in Bodily States: The Case for Emotion, in R. Zwaan & D. Pecher (eds.) *The Grounding of Cognition: The Role of Perception and Action in Memory, Language, and Thinking*, Cambridge University Press.
- Glenberg, A. & Robertson, D. (2000). Symbol Grounding and Meaning: A Comparison of High-Dimensional and Embodied Theories of Meaning. *Journal of Memory and Language*, 43, 379–401.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. University of Chicago Press.

- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Núñez, R. (2000). *Where Mathematics Comes From: How the Embodied Mind Brings Mathematics into Being*. A Member of the Perseus Books Group.
- Shapiro, L. & Margolis, E. (1999). Concepts and Cognitive Science, in E. Margolis & S. Laurence (eds.), *Concepts: Core Readings*, MIT Press.
- Levin, B. & Pinker, S. (1991). Introduction, in B. Levin & S. Pinker (eds.), *Lexical and Conceptual Semantics*, Blackwell.
- Margolis, E. (1998). *How to Acquire a Concept*, *Mind & Language*, 13(3), 347-369.
- Margolis, E. & Shapiro, L. (1999). *Concepts: Core Readings*, MIT Press.
- Margolis, E. & Stephen L. (2021). Concept, in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Spring Edition, Edward, N. Zalta (ed.). <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/concepts>.
- Machery, E. (2006). *Concept empiricism: A methodological critique*, *Department of History and Philosophy of Science*, University of Pittsburgh, 1017 Cathedral of Learning, PA 15260.
- Prinz, J. (2002). *Furnishing the Mind: Concepts and Their Perceptual Basis*, MIT Press.
- Reddy, M. (1979). The Conduit Metaphor. 1st. Ortony, ed., *Metaphor and Thought*. Cambridge University Press.
- Shapiro, L. (2005). *Embodied Cognition*. *Routledge*. Oxford University Press.
- Shapiro, L. (2011). Embodied Cognition, in *Oxford Handbook of Philosophy and Cognitive Science*, E. Margolis, R. S. & S. S. (eds.), Oxford University Press.
- Shields, C. (2020). Aristotle, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/aristotle/>.
- Varela, F.; Thompson, E. & Rosch, E. (1991). *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. MIT Press.
- Wilson, R. (2004). *Boundaries of the mind: The individual in the fragile sciences*, *Cognition*. University Press.
- Quine, W. V. O. (1951). Two Dogmas of Empiricism, *Philosophical Review*, 60, 20–43; reprinted in *From a Logical Point of View*, pp. 20–46.
- Wu, L. & Barsalou, L. (2009). Perceptual simulation in conceptual combination: Evidence from property generation, *Acta Psychologica*, 132, 173–189.